

כשאנו באים לבחון את משקלה של אישיות רבנית ידועה ראוי להעמידה במבחן הזמן, באספקלריה של דורות. עלינו לשאול, האם שמו נישא בפי כל גם לאחר פטירתו? האם משנתו הרוחנית מתווה דרך לרבים לאורך שנים?

דוגמא מעניינת לכך ניתן לראות בספר "דור רביעי", שחיבר הרב משה שמואל גלזנר, שהיה רב העיר קלויזנבורג במשך ארבעים וארבע שנים. חיבורו "דור רביעי" הוא ספר רחב היקף על מסכת חולין. ההנמקה שנתן לבחירת השם "באשר אני הראשון שבדור הרביעי לחת"ם סופר ז"ל, ושמו הקדוש בקרבי, ואקוה שלא יבוש בי ובתורת". כלומר המחבר היה נינו הבכור של החת"ם סופר (בן בתו). על אף שהמחבר לא זכה לראותו בחייו, שהרי נקרא משה על שם סבו הגדול, קורא הוא את ספרו "דור רביעי" - לאמר: אני דור רביעי לחת"ם סופר! המחבר היה עילוי מגיל צעיר מאד. בגיל תשע כבר ישב לשמוע שעורים בין הבחורים בישיבתו של אביו. כדי שלא יתגאה לבו על כך היה אביו רגיל לומר לו כי הצלחתו בלימודים היא תוצאה של ייחוסו, כבן לדורות של תלמידי חכמים שטרחו ויגעו בתורה ועתה הדרך כבושה לפניו. הרב משה שמואל גלזנר הצטרף לתנועת המזרחי. בסוף ימיו עלה ארצה ונפטר בירושלים בשנת תרפ"ה.

בדרך לימודו החשיב מאד את ההגיון הישר וחוש הביקורת והתרחק מהפלפול. בכך צעד בדרכו של סבו הגדול. כך העיד על עצמו "נאמנו עלי דברי צדיק ונאמן, גדול ליהודים החרדים, עמוד ההוראה שבדור האחרון, קדושת זקני בעל החת"ם סופר... עד כמה בחלה נפשו הטהורה בהאי דרך עקלתון... לפרש דברי הראשונים באופן רחוק מן השכל הפשוט ונאמר על ימין שהוא שמאל".

כדוגמא לישרות המחשבה נראה את דרכו העקרונית בשאלות של דת ומדע.

במניפה הרחבה של השאלות על היחס בין תורה למדע - הילכו שניהם יחדיו? - תופס לו מקום של כבוד העיסוק בסוגיית סוגי הבהמות הטריפות המנויים במשנה בתחילת פרק שלישי של מסכת חולין. המשנה מונה באופן מפורט את שמונה עשר המומים הפוסלים את הבהמה לאכילה ולבסוף מגדירה את המשותף לכולם: "זה הכלל: כל שאין כמוה חיה - טריפה". כלומר. כל מום שבעטיו הבהמה אינה יכולה לחיות מטריף את הבהמה אפילו נשחטה כדין.

בין אלו המנויים במשנה: ניקב הוושט, הריאה שניקבה ועוד. כיום ידוע שחלק מהטריפות אינן מסוכנות. כך לדוגמא עושים ניתוחים בוושט, במעיים ואפילו בריאות ללא חשש שהמנותח ימות. אנשים תורמים "אונה" מריאותיהם להשתלה בגוף יקיריהם, שריאותיהם פגומות, כל זאת מפני שהוכח שהסיכון לתורמים נמוך מאד. השאלה העולה היא איך להעמיד את ההלכה מול המציאות? בספרות הפוסקים ישנן שתי גישות המופיעות כבר ב"ראשונים", ונדמה כי הן שתי אסכולות המתרוצצות בקרבנו עד ימינו. מחד, דרכו של הרשב"א בתשובותיו, ומאיך דברי הרמב"ם בהלכותיו. גישה אחת מבקשת לא לבחון את דברי חז"ל בכלים מדעיים ולהסתפק בקביעת חכמינו ז"ל בבחינת "כזה ראה וקדש". לעומתה, בעלי הגישה השנייה, מסכימים כי אכן הידע הרפואי והמדעי שעומד לרשותנו כיום עומד בסתירה למה שמסרו לנו חז"ל ואף על פי כן הלכה במקומה עומדת מטעמים שונים (ראה על כך בהרחבה בספרו של הרב נריה גוטל השתנות הטבעים בהלכה, חטיבה ראשונה פרק ד).

ר' אברהם קורמן ז"ל הרבה לעסוק בשאלות אלו בספריו על חקר ההלכה והמציאות. באחד מביקוריו בספריית הרמב"ם הפנה את תשומת לבי לדבריו הנכוחים של הרב משה שמואל גלזנר, בהקדמתו לספר "דור רביעי". תורף דבריו, כי אכן ישנם הבדלים בין הידע ההלכתי לאמת העובדתית ועם כל זה אנחנו מחוייבים לפסיקה ההלכתית. כך "שאם דור שאחר חתימת המשנה ימצא שבעלי המשנה טעו, וכן דור שאחר חתימת התלמוד ימצא שבעלי התלמוד טעו, אין לנו אלא מה שהסכימו הראשונים הן לחומרא והן לקולא, וכמו שכתב החינוך (מצוה תצו, בטעם אפילו יאמרו לך על ימין שהוא שמאל) שמוטב לנו לסבול טעות אחת בהלכה מלסתור חלילה כל הבניין, ואפילו דבר הבנוי על חכמת הטבע ושאר חכמות, אין אנו יכולים לזוז ממה שקבעו בהלכה במשנה או בגמרא".

ספר "דור רביעי" ממשיך במסורת הלמדנית הישרה מבית מדרשו של החת"ם סופר.

לקבלת חומר תורני מאוצרות ספריית הרמב"ם:

elboim_a@mail.tel-aviv.gov.il